

Motto: „V priebehu dlhých tisícročí sa veda a umenie v histórii ľudstva vzájomne prelínali a obohacovali. Až novovek priniesol oddelenie oboch týchto tvorivých aktivít a navyiac rozdelenie vedy do stoviek, alebo snád' tisícok rôznych disciplín, často vzájomne izolovaných. Zdanlivo práve toto prinieslo pokrok prejavujúci sa explóziou vedeckých poznatkov a vznikom stále nových a nových umeleckých škôl. Ale niekde hlboko pod povrchom bežného života spôsobovala táto schizma stále ťažšie poranenia. Rozsah, závažnosť a naliehavosť ekologických, sociálnych, ekonomických, politických a ďalších problémov nášho sveta ukazuje, že nie je možné natrvalo oddeliť cit od rozumu a rozum od citu. Iba vzájomných spojením oboch vetví tvorivého aktívneho myslenia sa môžeme priblížiť ideálom humanizmu a harmónie vzťahov medzi človekom a prírodou, medzi ľudskou spoločnosťou a jej životným prostredím.“

O životnom prostredí, udržateľnom spôsobe života a úlohe dobrovoľníctva

Od polovice 60. rokov 20. storočia si ľudstvo začína pomaly uvedomovať, že neobmedzený rozvoj či rast, odohrávajúci sa v prostredí obmedzených zdrojov našej planéty, je dlhodobu neudržateľný. V záujme ďalšej existencie človeka i biosféry je ho treba nahradiť iným, udržateľnejším spôsobom vývoja.

V roku 1987 prijalo Valné zhromaždenie OSN správu Naša spoločná budúcnosť, v ktorej sa trvalo udržateľný rozvoj (ďalej len TUR) definoval ako taký rozvoj, ktorý umožňuje uspokojovať potreby súčasných generácií bez toho, aby sa tým ohrozili možnosti budúcich generácií. Životné prostredie a adekvátny rozvoj autori správy označili za dve strany tej istej mince O necelých päť rokov neskôr túto definíciu prevzal aj náš zákon o životnom prostredí, ktorý ju navyše rozšíril o potrebu chrániť prírodu.

V júni 1991 sa v bývalom Československu (na zámku Dobříš neďaleko Prahy) konala z iniciatívy bývalého federálneho ministra životného prostredia Josefa Vavrouška a prezidenta Václava Havla Prvá pan-európska konferencia ministrov životného prostredia. Jej unikátny prínos, okrem toho, že iniciovala dlhodobý proces pod názvom Životné prostredie pre Európu, ktorý má viacero súčastí a zaviedla tradíciu podobných stretnutí, ktoré sa konajú až do súčasnosti, spočíva v tom, že vytvorila základy systematickej medzinárodnej spolupráce v celom európskom makroregióne, kam v zmysle klasifikácie OSN patrí okrem Európy aj veľká časť Ázie a Severná Amerika. Originálnym prínosom konferencie bola jej špeciálna časť, venovaná hľadaniu ľudských hodnôt zlučiteľných s predstavou udržateľného spôsobu života.

V júni 1992 sa v Rio de Janeiro konala pamätná Konferencia OSN o životnom prostredí a rozvoji, ktorá si vyslúžila prívlastok Summit Zeme. Za východisko z hroziacej globálnej rozvojovej krízy sa navrhol integrovaný prístup pod názvom trvalo udržateľný rozvoj (angl. sustainable development). Zmysel koncepcie trvalo udržateľného rozvoja je v hľadaní, podpore a uplatňovaní optimálneho vzťahu medzi ekonomickou, sociálnou a environmentálnou dimenziou rozvoja, medzi produktivitou a únosnou zaťažiteľnosťou prírodných systémov, ale aj medzi ľudskou slobodou a zodpovednosťou, efektívnou ekonomikou a solidaritou, uspokojovaním vlastných potrieb a poznaním, kedy spotrebujeme dosť, či dokonca priveľa. Koncom leta 2002 sa v Johannesburgu uskutočnil Svetový summit o trvalo udržateľnom rozvoji. Jeho účastníci sa mali možnosť oboznámiť aj s výsledkami 1. ročníka našej súťaže o najlepšiu študentskú esej.

TUR vychádza z určitých, všeobecne platných princípov, riadi sa súborom kritérií a vyhodnocuje sa prostredníctvom indikátorov. Za princípy TUR sa o.i. považujú princípy ochrany biodiverzity a životodarných systémov, rozvoja ľudských zdrojov, eko-efektívnosť, rozumnej dostatočnosti, vnútrogeneračnej i medzigeneračnej rovnosti, spravodlivého prístupu k zdrojom, prevencie a predbežnej opatrnosti, ale aj c lostnosti, optimalizácie, šetrnosti a solidarity. Za ešte komplexnejšiu a vnútorne menej rozpornú v porovnaní v koncepciou TUR sa považuje koncepcia trvalo udržateľného života (TUŽ), či lepšie povedané spôsobu života, žitia, existencie. Týka sa všetkých stránok života, a nielen niektorých parciálnych aspektov rozvoja. Rozvíjanie a uplatňovanie koncepcie (trvalo)udržateľného života/žitia je vedené snahou čo najviac sa priblížiť k ideálom humanizmu a harmónie s prírodou a krajinou, založeným na úcte k životu, ako aj k neživým zložkám prostredia, ktoré nás obklopuje, ktoré využívame a ktoré musíme chrániť.

V októbri 2001 Vláda Slovenskej republiky a v apríli 2002 aj Národná rada SR schválili Národnú stratégiu trvalo udržateľného rozvoja SR. Národná stratégia okrem strategických cieľov smerovania k udržateľnejšej budúcnosti obsahuje aj súbor princípov, z ktorých by malo takéto smerovanie vychádzať. O tri roky neskôr bola prijatá obdobná národná stratégia aj v Českej republike.

Rok 2011 bol vyhlásený za Medzinárodný rok dobrovoľníctva. Dobrovoľníctvo zahŕňajúce obrovské spektrum pozitívnych, nezištne vykonávaných aktivít, na jednej strane napomáha nášmu smerovaniu k udržateľnejšej budúcnosti, ale zároveň aj robí náš život zmysluplnejším, kvalitnejším, udržateľnejším... Viaceré predchádzajúce anketové prieskumy potvrdili, že najpozitívnejšiu úlohu pri podpore TUR/TUŽ plnia práve mimovládne, teda dobrovoľnícke organizácie (niektoré z nich sa podieľajú aj na organizovaní tejto súťaže). Spolu s nimi možno pozitívne hodnotiť aj prínos niektorých samospráv na miestnej i regionálnej úrovni. V príprave odborníkov na problematiku trvalo udržateľného rozvoja/života/žitia zohrávajú stále dôležitejšiu úlohu univerzity a akademické pracoviská. Podľa našich skúseností majú študenti o tento predmet značný záujem. V rámci Slovenskej akadémie vied patrí medzi lídrov v tejto sfére výskumu a vedeckej výchovy, ako aj v oblasti popularizácie Geografický ústav SAV. Spolu s Ústavom krajinskej ekológie SAV a niektorými ďalšími pracoviskami sa dlhodobo venuje (aj) výskumu krajiny a problematike životného prostredia.

Máme sa teda v tejto oblasti čím inšpirovať a na čo nadväzovať. Prílišný optimizmus však nie je na mieste. Problémy, na ktoré poukázali a riešenia, ktoré navrhli svetové summity, alebo českí a slovenskí odborníci a aktivisti/dobrovoľníci, rovnako ako hodnoty, ktoré sa snažia zachrániť a rozvíjať, sú u nás stále ešte na okraji záujmu. Výskum, ktorý pred časom uskutočnila na reprezentatívnej vzorke respondentov agentúra FOCUS pre potreby Regionálneho environmentálneho centra Slovensko (REC), dokumentoval minimálnu orientáciu našej verejnosti v problematike TUR. Aj vzťah našej spoločnosti k dobrovoľníctvu patrí v porovnaní s ostatnými členskými krajinami i EÚ, k najmenej pozitívnym a naša ochota venovať čas či peniaze dobrovoľným aktivitám k najnižším. Životné prostredie, ktoré koncom 80. rokov minulého storočia „súťažilo“ s problematikou ľudských práv o prvú priečku v poradí najdôležitejších celospoločenských problémov, sa v tomto rebríčku hlboko „prepadlo“. Naopak, do nevídaných rozmerov sa rozrástlo plytvanie zdrojmi a holdovanie bezduchému konzumu, plytkej zábave, nevkusu, egoizmu, násiliu a podobne, teda aktivitám, postojom a hodnotovým orientáciami, ktoré priamo protirečia princípom udržateľného spôsobu života. Hodnotiť uplynulé jedno či dve desaťročia jednostranne (len pozitívne, alebo len negatívne) nie je zrejme celkom na mieste. Ale práve to vnáša do každého hodnotenia potrebné napätie a robí ho zaujímavým. Aj preto sa tešíme na Váš pohľad, na Vaše názory i na to, ako ich dokážete formulovať.

Jubilejným desiatym ročníkom tejto súťaže chceme podčiarknuť aj význam prepojenia cieľov a záväzkov medzinárodného, národného a miestneho charakteru, podnietiť úvahy o vzájomnom vzťahu týchto troch geografických dimenzií a prihlásiť sa k heslu: Mysli globálne, konaj lokálne!

Veríme, že Vás táto téma osloví a inšpiruje k hľadaniu odpovede na otázky, týkajúce sa zmyslu nášho smerovania, toho, nakoľko je, či nie je šetrné voči nášmu okoliu, nakoľko je, či nie je dlhodobo udržateľné, ako aj toho, aký je podiel dobrovoľníctva – čiže potenciálne každého z nás – na tomto smerovaní. Tešíme sa na Vaše eseje a na konkrétne myšlienky, postrehy a návrhy v nich obsiahnuté.

Mikuláš Huba
(za iniciátorov a organizátorov súťaže)

Poznámka: Esej je krátky literárny útvar zameraný na určitú tému (podľa: Cambridge International Dictionary of English). Esej môže mať viac odborné, alebo viac umelecké či žurnalistické zameranie. V prípade tejto súťaže je forma spracovania vecou rozhodnutia autora. Každopádne by však zvolený jazyk eseje mal byť zrozumiteľný širšiemu spektru čitateľov, a nielen úzkemu okruhu „zasvätených“.

Tento ročník súťaže (vrátane finančnej odmeny víťazom) podporuje Agentúra na podporu výskumu a vývoja (APVV) v rámci tematickej priority 8.1. Aktivizácia talentovanej mládeže prostredníctvom regionálnych a národných súťaží a festivalov (GP č. LPP-0128-07).